

w realizacji jej podstawowych funkcji. Mgr Ilona Gumińska w opracowaniu *Postawy rodzicielskie a motywacja osiągnięć u kobiet studiujących* odwołuje się do analizy badań własnych i zależności pomiędzy motywacją osiągnięć i percepcją postaw rodzicielskich a miejscem zamieszkania. Artykuł dr Magdaleny Parzyszek pt. *Wychowanie. Pomiedzy „kulturą zatonięcia” a nadzieją, która pozostaje przy tym, co dobre* zamyka recenzowaną pracę zbiorową. Autorka wskazuje na podstawowe zadanie tradycyjnie rozumianej triady środowiska wychowawczego – rodziny, szkoły i Kościoła, jakim jest wzrastanie w mądrości.

Podjęta przez autorów problematyka jest bardzo ważna ze względów społecznych, gdyż wpisuje się w obszar zagadnień dotyczących opieki, wychowania i wsparcia. Publikacja pozwala lepiej poznać i zrozumieć specyfikę warunków wspierania rodziny w integralnym rozwoju dziecka i w realizowaniu podstawowych funkcji, szczególnie tej opiekuńczo-wychowawczej. Artykuły tworzą pewien zarys problematyki związanej z działalnością opiekuńczo-wychowawczą i formami wsparcia. Podjęte przez autorów obszary zagadnień stanowią ciekawą inspirację do zgłębiania tej tematyki. Publikacja nie wyczerpuje kwestii, ale stanowi interesujący punkt odniesienia do dalszych poszukiwań i analiz w zakresie opieki, wychowania i wsparcia rodziny w jej podstawowych funkcjach.

Recenzowana praca zbiorowa została napisana zrozumiałym językiem oraz poprawnym i komunikatywnym stylem. Publikacja może być adresowana zarówno do rodziców i nauczycieli, wychowawców, pracowników socjalnych, jak i nauczycieli akademickich.

Dorota Bis
Instytut Pedagogiki KUL

ZOFIA KAWCZYŃSKA-BUTRYM i ELŻBIETA CZAPKA (red.), *Opieka nad dziećmi i starszymi rodzicami w rodzinach migrujących kobiet*, Lublin: Wydawnictwo Polihymnia 2016, ss. 238.

DOI: [http://dx.doi.org/10.18290/rped.2016.8\(44\).4-11](http://dx.doi.org/10.18290/rped.2016.8(44).4-11)

Opieka jest fundamentalnym elementem ludzkiej egzystencji i nieodzowna dla funkcjonowania rodzaju ludzkiego. Sprawowana jest przez różne podmioty, takie jak: rodzina, profesjonalni opiekunowie, instytucje itp. Dotyczy różnych kategorii osób: noworodków, małych dzieci, młodzieży, ludzi starszych, a także różnorodnych sytuacji życiowych: osoby chore, niepełnosprawne, dzieci osierocone itp. Aktywność opiekuńcza jest zjawiskiem powszechnym, wynikającym z biologicznej materii człowieka oraz jego zmiennego uzależnienia od innych. W literaturze przedmiotu można

spotkać różne pojęcia opieki. Ta różnorodność definicji wynika z analizowania tego rodzaju aktywności w wielostronnych aspektach i wymiarach. Opieką zajmują się różnorakie dziedziny naukowe, szczególnie pedagogika opiekuńcza, pedagogika społeczna, psychologia społeczna, socjologia, pielęgniarstwo itd. Ważny aspekt stanowi analizowanie opieki w odniesieniu do życia rodzinnego oraz funkcjonowania poszczególnych jej członków, i w tym kontekście istotnego znaczenia nabiera zjawisko migracji, mające obecnie charakter globalny, wpływający na relacje, kontakty, więzi czy doświadczenia.

Z radością należy przyjąć bardzo interesującą i potrzebną książkę pt. *Opieka nad dziećmi i starszymi rodzicami w rodzinach migrujących kobiet* pod redakcją Zofii Kawczyńskiej-Butrym i Elżbiety Czapki. Zawiera ona zbiór studiów socjologicznych, prezentujący wyniki badań empirycznych oraz światowe tendencje w tym zakresie. W pewnym stopniu praca jest kontynuacją opracowania Jadwigi Plewko *Sprostac migracji. Pomoc migrantom ekonomicznym z ziem polskich (połowa XIX – początek XXI wieku)* (Wydawnictwo KUL, Lublin 2010). Jak piszą redaktorki we Wstępie, zebrane w publikacji teksty umożliwiają przyjrzenie się nie tylko temu, jak funkcjonuje rodzina transnarodowa w kontekście opieki nad dzieckiem i człowiekiem starym, ale również poszerzają kontekst migracji oraz kontekst opieki.

Recenzowana książka składa się z trzech części: *Część wprowadzająca; Opieka nad dziećmi; Opieka nad starszą generacją*. Studia w pierwszej części wprowadzają w podjętą problematykę oraz ukazują płaszczyznę i zakres analiz. Dobroniega Trawkowska w artykule *Potencjał opiekuńczy rodziny – koncepcja i jej konteksty* omawia socjologiczne koncepcje opieki użytecznej w pracy socjalnej, wieloparadygmatyczność opieki w świetle wybranych analiz teoretyczno-empirycznych, opiekę w przestrzeni międzyludzkiej, a także charakteryzuje opiekuńczy potencjał rodziny oraz społeczności. Opracowanie Lise Widding Isaksen *Migration, Trust and Care: Warm and Cold Care Models* dotyczy migracji i opieki; autorka charakteryzuje tzw. ciepłe i zimne modele opieki. Podaje pod dyskusję niektóre centralne kwestie obecne w norweskich dyskursach publicznych odnoszące się do imigracji w Europie. Sergey Ryazantsev i Svetlana Sivoplyasova w artykule *Influence of migration on transformation of families in Tajikistan* dokonali analizy wpływu migracji zarobkowej na transformację rodzin w Tadżykistanie, w zakresie przekazywanych wzorców, zachowań reprodukcyjnych oraz macierzyństwa populacji. Podstawę rozważań stanowią wyniki przeprowadzonych badań empirycznych. Opracowanie Mileny Marczak *Percepcja cech osobowości osób migrujących a członkowie ich rodzin pozostawieni w domu rodzinnym pod opieką innych osób* oparte jest na wynikach przeprowadzonych przez nią badań.

W części *Opieka nad dziećmi*, będącą syntezą rozważań dotyczących konsekwencji migracji w funkcjonowaniu dzieci, zamieszczono opracowanie A.R. Sadownik dotyczące polskich migrantek w Norwegii oraz relacji ich dzieci z dziadkami (*Polish migrant mothers in Norway on their children's relationships with grandparents in Poland*). Omoye Mary Akhagba omawia wymiar kulturowy opieki społecznej i macierzyństwa w diasporze na podstawie badań afrykańskich matek w Polsce (*Cultural Dimensions to Social Support and Maternal Care in the Diaspora – A Study of African Mothers in Poland*). Bardzo interesujący jest artykuł Agnieszki Pawlak *Transnarodowe macierzyństwo a transnarodowe ojcostwo – podobieństwa i różnice*

w realizacji i społecznym odbiorze praktyk rodzicielskich migrujących matek i migrujących ojców. Autorka szczegółowo omawia następujące zagadnienia: współczesne rodzicielstwo – między tradycjonalizmem a nowoczesnością; rozmiary migracji (dane statystyczne); migracja a rodzicielstwo w świetle badań; transnarodowe rodzicielstwo. Studium Joanny Bieleckiej-Prus pt. *Dziecko w rodzinie transnarodowej* dotyczy jakości sprawowanej opieki oraz konsekwencji migracji rodziców, wpływających na stan zdrowia dziecka, jego psychiczny i społeczny rozwój, a także negatywnych skutków dla procesów socjalizacji dziecka. Joanna Borowik w artykule *Nietradycyjna rola dziadków w rodzinie migracyjnej – uwarunkowania i konsekwencje* scharakteryzowała zjawisko wychowania wnuków przez dziadków, których rodzice przebywają za granicą. Na podstawie przeprowadzonych badań dokonała analizy doświadczeń, wyzwań, zagrożeń, ale i konsekwencji opieki i wychowania najmłodszego pokolenia.

Trzecia część skupia się na realizacji opieki nad starszą generacją w rodzinach migracyjnych. Artykuł Katarzyny Winięckiej *Podmioty wsparcia starych rodziców w warunkach migracji ich dorosłych dzieci* ukazuje problem ograniczonego wsparcia bezpośredniego ze strony migrujących dzieci, a także charakter i specyfikę transgranicznych kontaktów rodzinnych, w tym niezbędną często dla seniorów opiekę, pomoc i wsparcie. Artykuł Emilii Kramkowskiej *Postawy seniorów wobec zagranicznych migracji ich dorosłych dzieci* omawia trzy komponenty postaw – poznawczy, emocjonalny i behawioralny. Opracowanie Elżbiety Czapki dotyczy *Zakresu opieki i strategii opiekuńczych polskich migrantek w Norwegii realizowanych wobec starszych członków rodziny w Polsce*. M. Butrym w artykule *Rodzice migrantek i ich opiekunowie o instytucjach wspierających opiekę* na podstawie badań wskazuje, iż „poszerzające się procesy migracji oraz ograniczenia i zmiany zachodzące we współczesnych rodzinach osłabiają potencjał opiekuńczy rodzin. Niezbędne są więc działania wzmacniające rodzinę w realizowanej przez nią funkcji opiekuńczej, ale też rozwój i doskonalenie instytucji opieki pozarodzinnej” (s. 189). Studium Zofii Kawczyńskiej-Butrym *Świat emocji rodziców migrantek – starość w tęsknocie* ukazuje sytuację emocjonalną starszego pokolenia, których dzieci i wnuki pracują zarobkowo za granicą. Kolejne zagadnienie to E. Kościńskiej *Realizacja funkcji opiekuńczo-pielęgnacyjnej wobec seniorów w obliczu migracji kobiet*. Mariola Raław w artykule *Delegowanie opieki jako strategia minimalizowania ryzyka obciążenia opieką na przykładzie polskich pracodawców migrantek* podejmuje kwestię delegowania opieki nad osobami starszymi przez polskich opiekunów rodzinnych „w ręce” migrantek (s. 217). Autorka stawia tezę o międzyosobowej transmisji i konwersji ryzyka, która odbywa się wraz z zatrudnianiem pracownic, a „nowa opiekuńczość” staje się wyzwaniem w krajach deficytu opieki i systemów wsparcia dla osób starszych i ich rodzin.

Niewątpliwie migracje nie są zjawiskiem nowym, bowiem od zawsze poszczególne osoby lub większe ich grupy z różnych powodów wędrowali, aby polepszyć warunki życia. Współcześnie migracje mają globalny charakter i w wielu społeczeństwach stanowią poważny problem. Rozpatrywane zarówno w kontekście makrospołecznym (ekonomicznym, demograficznym), jak i mikrospołecznym (jednostkowym, rodzinnym) mają swoje konsekwencje i negatywne następstwa. W recenzowanej książce migracje analizowane są w kontekście działań opiekuńczych względem dzieci

i rodziców. W Polsce ostatnie kilkanaście lat trwania intensywnych procesów migracyjnych odbiło się na życiu społecznym, kulturowym i gospodarczym.

Omawiana publikacja jest jedynym w swoim rodzaju powiązaniem analiz migracji z działaniami opiekuńczymi rodziny. Migracja głównego opiekuna (najczęściej kobiety) sprawia, że rodzina znajduje się w sytuacji kryzysowej. Oznacza to, iż musi wypracować strategie radzenia sobie z pojawiającymi się naturalnie w cyklu życia rodzinnego zadaniami opiekuńczymi. Migracja z jednej strony może powodować dystrofię więzi rodzinnych, a z drugiej – może aktywować zarówno międzygeneracyjne normy wzajemności w rodzinie, jak i normy wzajemności w środowisku lokalnym. Teksty zebrane w książce pozwalają poznać, jak realizowana jest opieka w rodzinach migracyjnych oraz przyrzeć się nie tylko temu, w jaki sposób funkcjonuje transnarodowa rodzina w kontekście opieki nad dzieckiem, ale również człowiekiem starszym. Autorzy prezentują interesujące wyniki badań prowadzonych zarówno wśród kobiet przebywających za granicą, podopiecznych pozostających w kraju, jak i wśród rzeczywistych opiekunów dzieci i osób starszych, których matki/córki przebywały na emigracji, oraz instytucji, na których wsparcie mogą liczyć. Takie ujęcie pozwala poznać wszechstronnie zjawisko realizacji opieki w rodzinach migracyjnych.

Zawarte w rozdziałach wnioski upoważniają do stwierdzenia, że znaczenie i rola rodziny oraz rodzinnego modelu opieki stają się szczególnie widoczne wówczas, gdy następują poważniejsze zmiany w strukturze i realizacji funkcji z powodu migracji znaczącego członka rodziny. Wtedy dostrzega się osłabienie rodzinnego potencjału opieki, zwłaszcza w sytuacji migracji kobiet (matek i córek). Stąd rodzi się konieczność włączenia innych instytucji do działań pomocowych i opiekuńczych.

Konkludując można stwierdzić, że publikacja *Opieka nad dziećmi i starszymi rodzicami w rodzinach migrujących kobiet* w polskiej literaturze pedagogicznej jest pozycją oryginalną, ważną i cenną. Warto polecić ją wszystkim, którym bliskie są zagadnienia związane z opieką i migracją. Oczywisty jest postulat, aby każdy pedagog, psycholog i socjolog zapoznał się z tezami tego zbioru.

Karolina Mirosław
Absolwentka KUL

DANUTA OPOZDA, s. MARIA LOYOLA OPIELA, DOROTA BIS, EWELINA ŚWIDRAK (red.), *Rodzina miejscem integralnego rozwoju i wychowania*, Lublin: Wydawnictwo Episteme 2015, ss. 412.

DOI: [http://dx.doi.org/10.18290/rped.2016.8\(44\).4-12](http://dx.doi.org/10.18290/rped.2016.8(44).4-12)

Praca zbiorowa pt. *Rodzina miejscem integralnego rozwoju i wychowania*, wydana w Lublinie w 2015 r. przez Wydawnictwo Episteme, stanowi zbiór artykułów poświęconych rodzinie oraz wychowaniu w rodzinie. Autorzy tekstów reprezentują